

METODY HISTORIKOVY PRÁCE

Mgr. Jiří Mihola, Ph.D.

- Základní úkol každé vědy – vypracovat vlastní výzkumné metody
- Historické metody představují souhrn prostředků a pracovních postupů, směřujících k získání historických poznatků v nejširším smyslu.
- Metody umožňují historikovi objevovat historická fakta, nezbytná k řešení otázek, které si klade a na něž hledá odpovědi. Umožňují mu shromažďovat nové prameny, provádět jejich kritiku, interpretovat fakta v pramenech obsažená, nacházet souvislosti a vyložit zkoumaný dějinný úsek nebo některé jeho problémy.
- Metody se prolínají celou historikovou prací jako pomocný nástroj, žádná izolovaná metoda nemůže přivodit zlom v historickém poznání. Historik ve své práci zpravidla kombinuje a aplikuje NĚKOLIK METOD.

PŘÍMÁ A NEPŘÍMÁ METODA

- Nejjednodušší, nejrozšířenější
- Prostý popis skutečnosti na základě pramenů, odpovídá na otázku:
- „**JAK SE TO STALO**“. Důležitou součástí metody je verifikace spolehlivosti pramene
- NEPŘÍMÁ jde dál: **PROČ SE TO STALO?**
- Historik hledá nové a složitější cesty k poznání minulých jevů
- Chybějící fakta doplňujeme **hypotézou**
- Rozšiřuje poznání (pohřeb Viléma z Rožmberka – pohřby raně novověké šlechty)
- NEBEZPEČÍ: prostá reprodukce pramenů, historik se dostává „do vleku“ pramenné základny
- Někdy dochází podřízení přímé metody metodě nepřímé=metoda ilustrativní – přímá metoda se užívá proto, aby ilustrovala předem jasné teze a závěry.

INDUKCE A DEDUKCE

- **Induktivní metoda** – od jednotlivých faktů směrem k obecným údajům společenské skutečnosti (historikův ideál) Pokud zobecněný jev nebo skutečnost můžeme doložit na každém jedinci=úplná indukce.
- **Deduktivní metoda** se opírá o logiku, výsledný názor odvozujeme na základě několika dalších tvrzení
- „Městské domácnosti úředníků a dvořanů např. na dominiích Rožmberků měly zlaté a stříbrné šperky, lze dedukovat že služné a další finanční prostředky, které dostávali od svých zaměstnavatelů muselo být vyšší než finanční zisky měšťanů, kteří tyto drahé šperky nevlastnili.“

SYNCHRONNÍ A DIACHRONNÍ METODA

- **Synchronní:** sleduje stav na mnoha místech ve stejné době, analyzuje a zobecňuje (syntézy – Dějiny Česka, Přehled dějiny Československa aj.)
- **Diachronní:** sleduje vývoj v časové posloupnosti v menších územních jednotkách (město, vesnice)
= dějiny obcí a měst

PROGRESIVNÍ A RETROSPEKTIVNÍ METODA

- **Progresivní** se podobá diachronní – historik sleduje a zachycuje události v chronologickém sledu, tj. od **staršího k novějšímu**
- Klade důraz na postižení společenského vývoje v dějinném kontextu
- Např. zámořské objevy dává do kontextu doby a mentality

- **RETROSPEKTIVNÍ:** To, co se stalo dříve posuzujeme podle toho, co se stalo později. Retrospektivní metoda vychází z poznatku, že minulé dění tvoří dějinnou kontinuitu se současností. Vývojové procesy staršího data osvětluje pomocí znalostí o vývoji doby pozdější. Příklad: stav osídlení českých zemí ve 12. a 13. st. pro neúplnost pramenů té doby můžeme rekonstruovat za pomoci mladších pramenů.

METODA SONDY

- Při zpracování velkého množství údajů vybereme reprezentativní vzorek, umožňující zobecnění (např. výše robotních povinností)
- Zároveň můžeme úžeji vymezit předmět bádání (vývoj solního obchodu mezi Pasovem a Prachaticemi na prahu raného novověku)
- Reprezentativní vzorek můžeme získat:
 - Náhodným výběrem (pokud nejsou údaje nijak utříděny)
 - Systematickým výběrem (jsou-li data utříděna – seřazena časově)
 - Výběrem pomocí nezávislého znaku (např. stanovení pevného data, k němuž historik zaznamenává patřičné údaje)
- Metoda sondy se zpravidla nepoužívá samostatně, ale v kombinaci se statistickými metodami a s komparací

STATISTICKÉ METODY

- **Historiometrie** – termín studuje historické procesy, zákonitosti vývoje vztahu kvantitativních a kvalitativních určení za použití specifických historických a matematických metod.
- Používány pro kvalitativní a kvantitativní určení
- Pro kvantifikaci dějinných procesů
- Číselná vyjadřování společenských jevů
- Shromažďování, třídění, vyhodnocování dat
- Absolutní – relativní ukazatele
- Grafy a diagramy
- Sčítání lidu, vývoj cen aj.

HISTORICKO-SROVNÁVACÍ (KOMPARATIVNÍ)

- Je třeba:
- Definovat objekty komparace (jevy a procesy téže kategorie) – např. kulturní úroveň mezi dvěma městy ve stejném období
- Určit cíle komparace – historik zjišťuje, v čem se lišily a v čem se podobaly domácnosti srovnávaných měst
- Stanovení kritérií komparace – určení hlediska, podle kterého jsou srovnávány jevy a procesy
- Metoda je velmi využívání při chybějících pramenech (např. obce ve stejném regionu, ve stejném období a k některé chybí prameny)

TYPOLOGICKÁ METODA

- Využívána jako nástroj třídění a kategorizace historických jevů
- Při typologizaci musíme jasně definovat, o souhrn čeho nebo koho se jedná.

BIOGRAFICKÁ METODA

- K historické skutečnosti přistupujeme na základě poznatků o životě jedinců
- V čem život daného jedince vypovídá o vývoji společnosti = **individuální biografie** (nepřeceňovat)
- **Skupinová biografie** – důležitější, musíme však vymezit soubor sledovaných jedinců (kolektivní orgán, strana, hnutí...) Biografické údaje pro všechny členy daného souboru je třeba hledat jednotně.

GEOGRAFICKÁ METODA

- Vychází z toho, že historický děj, proces, se odehrává v měnícím se geografickém prostředí
- Geografický determinismus – přecenění prostředí a jeho vlivu
- Geografický indeterminismus – zapomíná se na vliv ŽP
- Např. vliv podmínek na způsob boje – husitské války
- Stavění sídel – u řek, jezer...

HISTORICKÁ GEOGRAFIE

- Studuje historický obraz krajiny
- Krajina přírodní
- Krajina kulturní – pozměněná člověkem
- Krajina zdevastovaná
- Prof. Semotanová aj.
- Barokně komponovaná krajina – Jičín a okolí (VALDŠTEJN)
- Využíváme topografické práce, historicko-topografické slovníky (Antonín Profous), díla tzv. historické vlastivědy (Sedláček, Jireček, Šimák, František Roubík, Bohuslav Horák)
- HISTORICKO-GEOGRAFICKÉ ATLASY

HISTORICKÁ DEMOGRAFIE

- Hlavní pramen – matriky, soupisy obyvatel podle víry, seznamy poddaných aj.
- Zkoumá stav a pohyb (migraci) obyvatelstva (výzkum populačního vývoje)
- -přirozený
- mechanický

METODA FILOLOGICKÁ

- Využívá se k hodnocení a rozboru jazykových pramenů
- Moderní disciplína – historická sémantika – zaměřuje se na studium odrazu společenského chování a jednání v jazykových pramenech a na výzkum historie slov.
- Jedna z variant filologické metody = etnogeneze jednotlivých národů
- Nejčastěji se filologická metoda uplatňuje v historiografii v podobě ONOMASTICKÉ ANALÝZY.
- ONOMASTIKA – nauka o vlastních jménech, dále se dělí na antroponomastiku (o vlastních jménech osobních) a **toponomastiku** – vlastní jména zeměpisná:
 - -choronymy – jména světadílů, obalstí, správních jednotek
 - **Toponymy** – jména sídlišť, částí, osad, význačných staveb
 - **Hydronymy** – jména vod + pomístní jména studánky, peřeje, brody, bažiny aj.
 - **Oronymy** – jména tvarů členitosti zemského povrchu (hory, pohoří, úbočí, ostrovy, ale také jména komunikací, stezek, železnic, přístavů nebo názvy božích muk, kapliček, pomníků aj.
 - **Substrátová jména** – vypovídají o původním, dnes již zaniklém obyvatelstvu
 - **Místní a pomístní názvy** – informují o zásazích člověka do krajiny (Stráž, Mýto, Valy, Kováře, Ruda, Rýžoviště aj.)

Metoda MODELOVÁNÍ

- Využívá se při zkoumání složitých účetních, hospodářských vazeb, s cílem zjištěné poznatky zobrazit s co možná největší mírou zobecnění.
- Správnost modelu a míra jeho podobnosti k originálním funkcím modelovaného společenského objektu musí být nějakým způsobem ověřena.
- Simulaci používanou u exaktních věd nahrazuje v historii konfrontace modelu historického jevu s dějinnou realitou.